

Základy argumentace a etiky

ontologie & epistemologie

Tomáš Ondráček

ondracek.t@mail.muni.cz

Faculty of Economics and Administration, Masaryk University

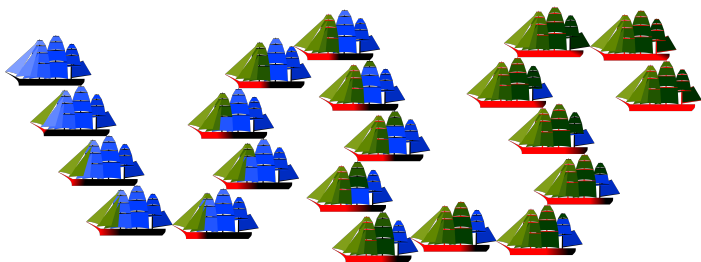
OTÁZKY

Co je?
&
Co lze poznat?

- Jaké věci jsou?
 - Jsou peníze?
 - Je stát? Podniky? Zaměstnanci? Trh?
- Jak věci jsou?
 - Jak jsou peníze?
 - Jak je stát? Podniky? Zaměstnanci? Trh?
- Jak jsou věci, které nejsou?
 - Jak jsou budoucí výnosy?
- ...

- Jaké jsou způsoby poznání?
 - Je vhodná úvaha? Výzkum? Jaký?
- Jaká je jistota poznání?
 - Kdy víme, že víme?
- Jaké věci jsou poznatelné?
 - Kdy víme, že nevíme?
- ...

příklad

Parmenidés *DK 28 B2*

Parmenidés and fysis.cz (2018)

Povím ti o těchto [cestách], podrž si to vyprávění, až je uslyšíš,
jaké cesty poznání jsou jedině myslitelné:
První, že je, a že nemůže nebýt,
to je dráha přesvědčení, neb ono provází pravdu.
Druhá, že není, a že je nutné, aby nebylo,
o této cestě ti říkám, že je zcela nepoznatelná;
neboť bys ani nepoznal, co není, není to totiž možné,
ani by [o tom] nic neřekl.

bytí jako bytí

τὸ ὄν ἢ τὸ ὄν
ens qua ens

bytí a jazyk

1 The world is everything that is the case.

5.6 The limits of my language mean the limits of my world.

(Wittgenstein, 1922: 1;5.6)

je

Co je „je“?

je

- Podnik je.
- Podnik je výtěžný.
- Podnik je nepřátelský.
- Podnik je podnik.

Jak je?

- Svět je.
 - Svět je a má strukturu.
 - Svět je a nemá strukturu.
- Svět není.

- Věci, které jsou, jsou nutně těmito věcmi?
- Organizační struktura podniku, kterou jsme určili, je nutně organizační strukturou podniku?

UNIVERZÁLIE

jednotliviny a obecniny

jednotliviny

- Věci smyslového světa.
- Konkrétní, jedinečné, časoprostorově lokalizovatelné.
- Jsou proměnlivé.
- Označujeme je vlastními jmény.

univerzálie

- Z latinského *universale* = „obecné“(obecniny).
- Něco, co je společné více věcem.
- Univerzálie jsou:
 - exemplifikovány jednotlivinami,
 - opakovatelné,
 - abstraktní,
 - bez kauzálního potenciálu,
 - bez časoprostorové lokalizace,
 - nehmotné,
 -
- Červený, strom, dobro,...

Porfyriovy a Abélardovy otázky

1. Existují univerzálie jako samostatné věci nebo pouze v mysli?
2. Existují-li samostatně, jsou tělesné či netělesné?
3. Jsou oddělené od smyslových věcí nebo pouze v jednotlivinách?
4. Existuje univerzálie i tehdy, když již není žádná jednotlivina, již by bylo možné tuto univerzálii predikovat?

základní přístupy

- Podle odpovědi na první Porfyriovu otázku se rozlišují dva základní přístupy:
 - Univerzálie existují jen v mysli – *nominalismus*.
 - Univerzálie existují samostatně – *realismus*.

realismus a jeho varianty

krajní realismus

- Univerzálie existují samostatně, jsou netělesné a existují odděleně od jednotlivin.
- Univerzálie existují před věcmi (*uniersalia ante rem*).
- Univerzálie jako věčné, nezávislé a neměnné vzory pro jednotliviny.
- Platónova (naivní) teorie idejí.

umírněné varianty realismu

- Aristotelický realismus:
 - Univerzálie existují, ale nejsou oddělitelné od věcí (*universalia in re*).
 - Jednotliviny vznikají spojením látky a formy.

- Umírněný realismus Tomáše Akvinského a Alberta velikého:
 - *Universalia ante rem* – univerzálie jako myšlenky v Boží mysli.
 - *Universalia in re* – univerzálie jsou vtěleny ve věcech.
 - *Universalia post rem* – univerzálie získané lidskou myslí pomocí abstrakce.

nominalismus a jeho varianty

krajní nominalismus

- Obecniny neexistují.
- Existují jen jednotliviny, na jejichž základě vytváří člověk slova pro obecniny (*universalia post rem*).
- Arbitrární slova pro označení určité skupiny jednotlivin.
- Univerzálie je pouhý „závan hlasu“ (*flatus vocis*).

umírněné varianty nominalismu

- **Konceptualismus:**
 - Univerzálie je slovo, které má význam.
 - Univerzálie existují pouze v mysli.
 - Univerzálie vytváří rozum na základě abstrakce.

status uměleckého díla

problém

- Jaký ontologický status má firma?
- O čem se bavíme, když mluvíme firmě?
- Je možné zničit firmu?
- Jak je patent?
- O čem je řeč, hovoříme-li o patentu?
- Když se ztardí dokument, ztratí se patent?

type a token

token partitura, provedení, pobočka, zaměstnanec...

type univerzálie, idea, množina tokenů,...

ROZDÍLY V BYTÍ

- abstraktní, konkrétní
- jsoucí, existující
- existující, subsistující ...

závazky

- ontologické
- existenční

POZNÁNÍ

tradiční pojetí

Poznání je
dostatečně ospravedlněné
pravdivé
přesvědčení.

Gettierovy problémy

(Gettier, 1963)

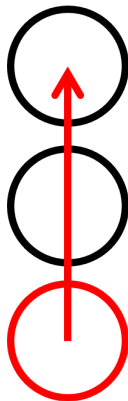
- problémy způsobů ospravedlnění
 - vztah mezi důvody a závěrem
- problémy pravdivosti
 - Lze znát pouze pravdu?
- epistémické štěstí
 - zkoušení studentů

OSPRAVEDLNĚNÍ

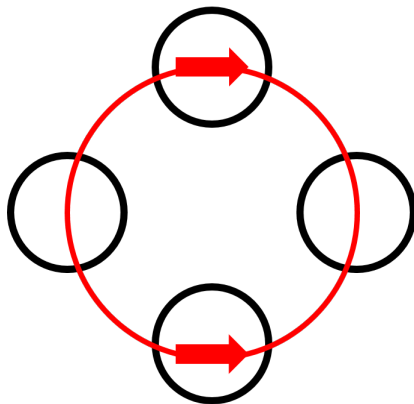
Agrippovo/Münchhausenovo trilema

Jak lze ospravedlnit
(zdůvodnit) naše tvrzení?

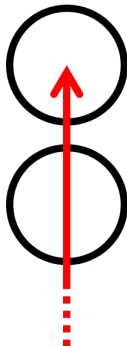
fundacionalismus

koherentismus

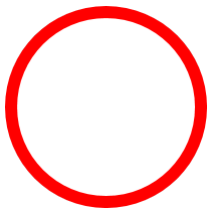

infinitemus

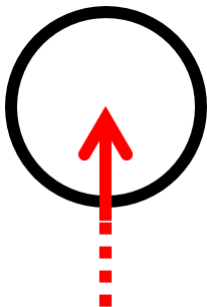

ZPŮSOBY POZNÁNÍ

apriorní

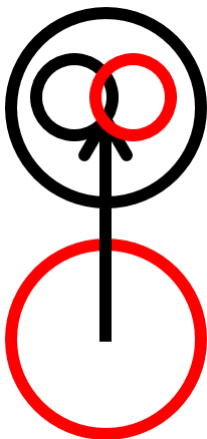
aposteriorní

analytické

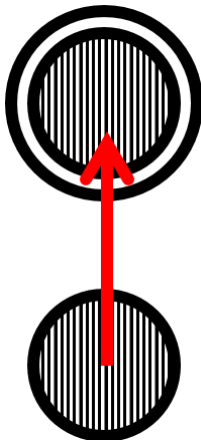

syntetické

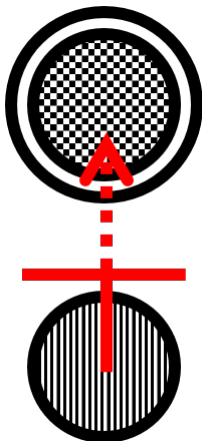

- Svět je.
 - Svět je a má strukturu.
 - Svět je a nemá strukturu.
- Svět není.

realismus přímý

realismus nepřímý

základní přístupy

empirismus | racionalismus | konstruktivismus

ZDROJE POZNÁNÍ

zdroje poznání

- smysly a introspekce
 - čítí → počitek; vnímání → vjem
 - iluze, halucinace, klamy
- svědectví
- paměť
 - UKLÁDÁNÍ
 - déjà vu (déjà entendu, déjà éprouvé, etc.)
 - UCHOVÁNÍ
 - efekt spáče (sleeper efekt)
 - VYBAVOVÁNÍ
 - vzpomínkový klam
 - konfabulace
 - kryptomnézie
- rozvažování

rozvažování

- myšlenkové experimenty

Př. (Bostrom, 2003):

- Lidstvo zanikne dříve, než dosáhne posthumánní fáze.
- Žádná posthumánní civilizace nebude mít zájem simulovat své předky.
- Žijeme v počítačové simulaci.

video

SKEPTICISMUS

radikální skepticismus

- George Berkley
- David Hume

metodologický skepticismus

- René Descartes
- Edmund Husserl

falibilismus

- Karl Raimund Popper

OTÁZKA NA ZÁVĚR

Proč je spíše něco,
než nic?

DALŠÍ TÉMATA

- Epistemologie ctnosti
- Naturalizovaná epistemologie
- Náboženská epistemologie
- Morální epistemologie
- Sociální epistemologie
- Feministická epistemologie

SHRNUTÍ A ZÁVĚR

Co si odnést?

Abychom mohli něco zkoumat,
musíme vědět,
zda to je a jak to je.

&

Je třeba být opatrný při
zkoumání.

důležité pojmy a koncepty I

POJMY

- monismus
- pluralismus
- pralátka
- obecniny, univerzálie
- jednotliviny
- nominalismus
- realismus

důležité pojmy a koncepty II

PROBLÉMY

- Co je „je“?
- Jak je?
- Co jsou ontologické závazky?

důležité pojmy a koncepty III

- poznání/znalost
- fundacionalismus
- koherentismus
- infinitismus
- internalismus/externismus
- apriorní/aposteriorní
- analytické/syntetické

důležité pojmy a koncepty IV

KONCEPTY

- Gettierův problém
- Agrippovo (Münchhausenovo) trilema
- ontologické předpoklady poznání
- Realismus
- Percepce
- Introspekce
- Paměť
- rozvažování
- svědectví

důležité pojmy a koncepty V

PROBLÉMY

- Jak lze něco zdůvodnit?
- Jaké jsou problémy přímého poznávání?
- Jaké jsou zdroje poznávání?

Zdroje

- Bostrom, N. (2003). Are we living in a computer simulation? *The Philosophical Quarterly*, 53(211), 243–255.
- Gettier, E. L. (1963). Is justified true belief knowledge? *analysis*, 23(6), 121–123.
- Parmenidés, & fysis.cz. (2018). *Parmenidés*. <http://fysis.cz/presokratiki/parmenides/28bbi.pdf>. fysis.cz. ([2018-05-20])
- Wittgenstein, L. (1922). *Tractatus logico-philosophicus*. OIKOYMENH.

M A S A R Y K O V A
U N I V E R Z I T A